

Par ko dzied luterāņi Latvijā – krekliem vai sirdsapziņām

Jānis LASMANIS

Lavierējot starp dažādām ietekmes grupām un vēstures skaidrojumiem, Saeimai jāmeklē risinājums problēmai, kuru 1944. gadā, piespiedu kārtā izvedot no Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapu Teodoru Grīnbergu, radīja fašistiskās Vācijas drošības dienests SD.

Neatkarīgā jau prognozēja (14. marts, *Pār reliģiskajām konfesijām velkas pārmaiņu negaiss*), ka Latvijas pareizticīgo autonomo draudžu aktivitātes nesīs emocionālu turbulenci bagātu posmu arī citās konfesijās. Proti, autonomās draudzes bija vērsušās Satversmes tiesā, kur apstrīdēja reliģisko organizāciju likumā nostiprināto normu, kas vienas konfesijas ietvaros liedza dibināt divas un vairāk baznīcu.

Satversmes tiesa savu lēmumu lietā paziņos šonedēļ. Pareizticīgo pozīcija pagaidām ir nogaidoša, taču proaktīvus soļus spērusi arhibīskapa Jāņa Vanaga vadītā Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca (LELB).

Tā iniciējusi grozījumus LELB likumā, ar kuriem tiktu stiprināta Satversmē iekaltā baznīcas un valsts nošķirtība. Piemēram, LELB draudzēm vai Virsvaldei, pieņemot kādu lēmumu, pietiks par šo

lēmumu paziņot atbildīgajam valsts iestādēm, negatavojot pašlaik pieprasīto dokumentu kaudzi.

Strīdi par pēctecību

Taču likumprojektā iekļautas ne tikai administratīvo slogu vieglāku padarošas normas. LELB vēlas tam pievienot arī preambulu, kurā nostiprināt LELB darbības nepārtrauktību līdz mūsdienām kopš tās Satversmes pieņemšanas 1928. gadā. Tas, ka LELB šādā vai tādā veidā Latvijā darbojusies gan fašistiskās Vācijas, gan PSRS okupācijas gados, nav noliedzams fakts, ja vien nebūtu 1944. gada notikumu, kad T. Grīnbergu līdz ar Romas katoļu bīskapiem Jāzepu Rancānu un Bojleslavu Slokānu izveda no Latvijas. Šo laiku var uzskatīt par Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas (LELBĀL), kura Latvijā nav reģistrēta un tās pastāvēšana tiek uzskatīta pār LELB iekšēju lietu, dzimšanas laiku.

UZZIŅAI

Izlīguma iespēja starp abām baznīcām bija 1993. gadā, kad pēc arhibīskapa Kārļa Gailīša pēkšņās nāves bija jāievēl jauns arhibīskaps. Viens no kandidātiem bija LELBĀL arhibīskaps Elmārs Rozītis, kas turpinātu K. Gailīša akceptēto sieviešu ordināciju. Taču viņš Latvijā nebija pietiekami atpazīstams, lai gūtu nepieciešamo balsu skaitu. Tādēļ tika virzīts sieviešu ordināciju neatbalstošais J. Vanags. Tiek mēlots, ka J. Vanagam vajadzējis savu kandidatūru pareizajā brīdī atsaukt, lai atbrīvotu vietu E. Rozītim, bet viņš to nav izdarījis, šādi liekot pamatus LELB un LELBĀL konfliktam, kurā jautājums par sieviešu ordināciju un attieksmi pret seksuālajām minoritātēm ir viens no sāpīgākajiem.

LELBĀL uzskata, ka LELB likumam piedāvātā preambula LELB nostāda privileģētā stāvoklī un ignorē LELBĀL tiesības. «Likuma preambulā tiek izteikti vēsturiski nepareizi apgalvojumi par LELB tiesisko pēctecību un vēsturisko nepārtrauktību. Baznīcai ārēju apstākļu dēļ sadaloties vairākās daļās, baznīca trimdā gan palika juridiskā un personu pēctecībā, bet zaudēja savu zemi, turpretī baznīcai savā zemē nācās uzņemties pat juridiskā ziņā sve-

šu varu noteicošo jūgu.» savā paziņojumā pauž LELBĀL. No šī izriet: LELBĀL uzskata, ka līdz ar arhibīskapa Grīnberga izbraukšanas no valsts juridiski tās teritoriju pametusi arī baznīca, atstājot dzimtenē paliekošajiem ticīgajiem vien baznīcas īpašumus.

Sarežģīta vēsture

Iespējams, ka šajā ziņā LELBĀL kļūdās, jo saskaņā ar luterisma Latvijā pētnieka Jouko Talonena atklāto un arhibīskapa Grīnberga laikabiedru atmiņām arhibīskaps pirms Rīgas pamešanas LELB Satversmē noteiktajā kārtībā iecēla sev vietnieku Edgaru Bergu. Arī viņam, vācu spēkiem atkāpjoties, nācās pamest Latviju, taču Latvijā palika vēl viens LELB Virsvaldes apstiprināts arhibīskapa Grīnberga vietnieks – Kārlis Irbe. Viņu represijām pakļāva padomju vara, taču mūža nogali K. Irbe pavadīja, kalpojot baznīcai Rīgā.

LELBĀL pozīcijas aizstāvētāji mēdz atgādināt, ka arhibīskaps Grīnbergs Latviju pameta ar visu amata zīdli, kas apliecina baznīcas pēctecību trimdā. Taču LELB baznīcas tiesību nozares vadītāja Anitra Vanaga uzsver:

«Baznīca kā institūcija ir daudz plašāks jēdziens nekā vadība un pārvalde. Baznīca jau tāpēc netiek likvidēta, ja notiek vadības maiņa. Tā sastāv no draudzēm, no draudzes locekļiem. Baznīca turpināja pastāvēt, un baznīca darbojās. Tas, ka notika pārvaldes maiņa, visas iekārtas maiņa valstī, nepārtrauca baznīcas darbību. Baznīca nav arhibīskaps, bet draudzes locekļi, kas reģistrēti konkrētās draudzēs. Baznīca ir saistīta ar konkrētu teritoriju, nevis baznīcas zīdli.»

Īpašumu tiesības

LELBĀL aizstāv arī LELB likuma preambulas projektā nepieņemētās Vācu evaņģēliski luteriskās baznīcas Latvijā tiesības tikt pieminētai preambulā kā luterisma tradīcijas nesēju Latvijā. Šai baznīcai nenoliedzami ir vērā ņemami nopelni ticības kopšanā Latvijā, taču saskaņā ar Latvijas pirmās republikas likumiem šai baznīcai, pirms tās locekļi II pasaules kara priekšvakarā repatriējoties pameta Latviju, bija draudzes LELB sastāvā statuss. LELB eksperti norāda, ka visas trīs baznīcas ir gluži kā trīs upes, kas izveidojušās, sadaloties vienai

straumei. Tādēļ LELB uzskata, ka daudz lietderīgāk būtu atkal apvienoties, ievērojot un cienot pēckara gados visās baznīcās izveidojušās atšķirības.

Šāda iespēja bija 1993. gadā, kad pēc arhibīskapa Kārļa Gailīša pēkšņās nāves bija jāievēl jauns arhibīskaps. Viens no kandidātiem bija LELBĀL arhibīskaps Elmārs Rozītis, kas turpinātu K. Gailīša akceptēto sieviešu ordināciju. Taču viņš Latvijā nebija pietiekami atpazīstams, lai gūtu nepieciešamo balsu skaitu. Tādēļ tika virzīts sieviešu ordināciju neatbalstošais J. Vanags. Tiek mēlots, ka J. Vanagam vajadzējis savu kandidatūru pareizajā brīdī atsaukt, lai atbrīvotu vietu E. Rozītim, bet viņš to nav izdarījis, šādi liekot pamatus LELB un LELBĀL konfliktam, kurā jautājums par sieviešu ordināciju un attieksmi pret seksuālajām minoritātēm ir viens no sāpīgākajiem.

LELBĀL arī norāda, ka tās izpratnē likumprojekts nepamatoti ierobežo LELB draudžu pašnoteiktās tiesības, izvēloties savu baznīcas piederību. «LELB rīcība nenoliedzami pārsteidz, jo Latvijas valsts Satversmes 99. pants apliecina, ka baznīca ir atdalīta no valsts,» pauž LELBĀL.

No vienas puses, LELBĀL nav pamata satraukties, jo Satversmes tiesa, visticamāk, apmierinās autonomo pareizticīgo prasību un par nelikumīgu atzīs baznīcu skaita ierobežošanu vienā konfesijā. Tātad jebkura draudze pavisam brīvi varēs izvēlēties baznīcas piederību.

No otras – LELB likumprojekta vēl vairāk tiek nostiprināta jau pašlaik spēkā esošā norma, kas nosaka, ka, LELB piederīgajam draudzēm pamatot baznīcu vai likvidējoties, to īpašums, piemēram, iznomājamas lauksaimniecības zemes, meži un nekustamais īpašums, paliek LELB ziņā. Šāda kārtība bija arī Latvijas pirmās republikas laikā, un, balstoties tajā, vācu evaņģēliski luterisko draudžu piederīgajiem repatriējoties uz dzimteni, šo draudžu īpašumu pārņēma LELB. Ņemot vērā, ka jau ar esošo normatīvo bāzi LELB regulāri tiek ierauta tiesvedībā par īpašumu piederību, nav neiespējami, ka viens no LELB vadošajiem apsvērumiem par labu likuma grozīšanai ir savu īpašumu aizstāvēšana, bet likumprojekta kritizētājiem nostiprinātās īpašumtiesības krent. ■